

REGGAN

Vest

Undervisningsmateriale
om den kolde krig og
det danske totalforsvar

Historie,
ungdomsuddannelser

**DEMOKRATIETS
SIDSTE BASTION**

NM Koldkrigsmuseet
REGAN Vest
Et af de Nordiske Museer

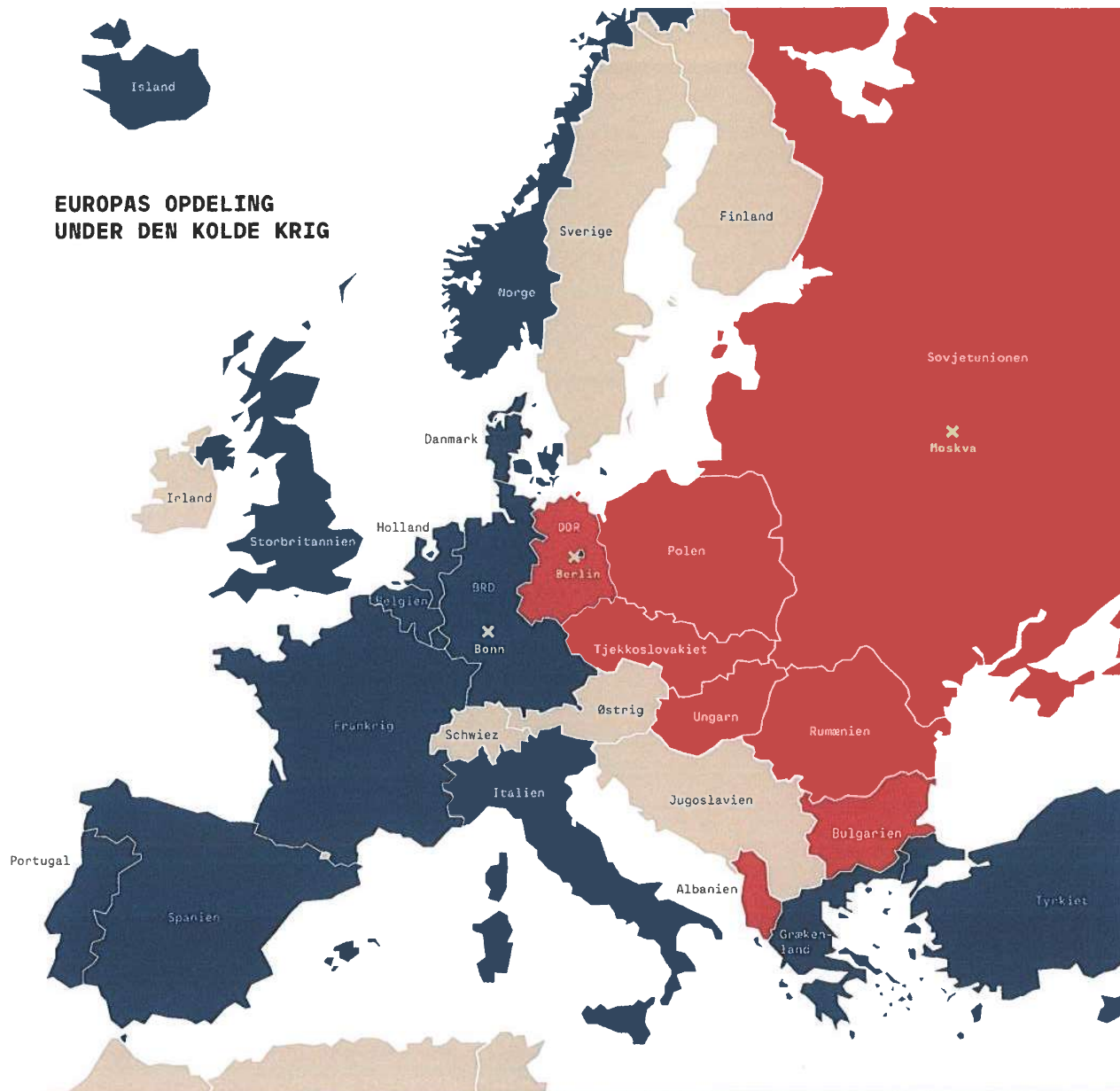
Systemkonflikten – den kolde krig

Den kolde krig adskilte sig fra tidligere traditionelle stormagtskonflikter, da den tog form som en global systemkonflikt, der i større eller mindre omfang påvirkede alle klodens lande. Konflikten skabte en bipolar verdensorden med de to supermagter, USA og Sovjetunionen, som omdrejningspunkt. Supermagterne forsøgte hver især at udøve deres indflydelse i det meste af verden, og deres atomare militære magtmidler indebar risikoen for en global ødelæggelse.

Den kolde krig var en systemkonflikt mellem to særskilte økonomiske, politiske og ideologiske systemer: Kommunismen anført af Sovjetunionen på den ene side, og på den anden side kapitalismen og de liberale demokratiske ideer forsvaret af USA. Det handlede ikke blot om abstrakte og fjerne ideologier, men også om identitet og følelser. Både Østblokken og Vestblokken forsøgte på alle måder at overbevise deres egne borgere og resten af verden om, at deres ideologiske system var overlegent, både moralsk og ideologisk. Det var altså dét, der kunne skabe de bedste forudsætninger for det gode liv på både kort og lang sigt.

I Europa kom blokopdelingen til at stå tydeligt med det såkaldte jerntæppe, der både fysisk og ideologisk opdelte det kommunistiske Østeuropa og det liberale Vesteuropa. Grænsen gik ned gennem Tyskland, der blev delt i et kommunistisk Østtyskland og et demokratisk-kapitalistisk Vesttyskland. Særligt tydeligt blev det i hovedstaden Berlin. Berlin lå dybt inde i Østtyskland, men byen blev ligeledes delt op i et øst og vest. Vestberlin, der hørte til Vesttyskland, kom til at ligge som en kapitalistisk demokratisk lomme i Østblokken. I Vesttyskland måtte man opgive Berlin som hovedstad til fordel for Bonn, som lå uden for Østblokken. Det delte Tyskland og i særdeleshed Berlinmuren, som blev opført af Sovjetunionen for at omkranse Vestberlin, blev et tydeligt symbol på systemkonflikten.

EUROPAS OPDELING UNDER DEN KOLDE KRIG

Efter delingen af Tyskland i et Vest- og Øst blev byen Bonn forbundshovedstad i Vesttyskland i stedet for Berlin, som nu lå midt i sovjetisk kontrolleret territorie.

~~Kan man tale om et jerntæppe i Europa i nutidens politiske klima, og i så fald hvor ville du placere det? Forklar hvorfor?~~

USA

Supermagternes modsetninger

**Sovjetunionen
(USSR)**

MAGTPOLITISKE INTERESSEOMRÅDER

Anser hele verden som sit interesseområde med særligt fokus på Vest- og Centraleuropa samt stillehavsområdet.

Anser hele verden som sit interesseområde med særligt fokus på kontrol med Østeuropa som en sikkerhedszone mod Vesteuropa.

ØKONOMISK SYSTEM

Liberalistisk markedsøkonomi.

Statsstyret planøkonomi.

POLITISK SYSTEM

Liberalt demokrati.

Totalitært etpartidiktatur.

IDEOLOGISK UDGANGSPUNKT

Liberalisme/ Demokratisk konservatisme.

Kommunisme/ Socialisme.

CENTRALE ALLIANCEPARTNERE

NATO (1949)

Belgien, Canada, Danmark, Frankrig, Holland, Island, Italien, Luxembourg, Norge, Portugal og Storbritannien. Grækenland og Tyrkiet (fra 1952), Vesttyskland (fra 1955) og Spanien (fra 1980).

Warszawapagten (1955)

Bulgarien, Tjekkoslaviet, Østtyskland (DDR), Ungarn, Polen, Rumænien og Albanien (indtil 1968).

USA

Supermagternes magtmidler

Sovjetunionen (USSR)

ØKONOMISKE MAGTMIDLER

USA havde omfattende økonomiske midler. Gav markante velstandstigninger og billigere kvalitetsprodukter.

Sovjetunionen havde begrænsede økonomiske midler, men havde dog billig olie og gas. Gav tredjeverdenslande et økonomisk alternativ til det, de upopulære tidligere kolonimagter (Vesten) kunne tilbyde.

IDEOLOGISKE/MORALSKE MAGTMIDLER

Støttede menneskerettigheder, ytringsfrihed og velfærdsstater med økonomisk sikkerhedsnet.

Kritiserede Vestens imperialisme og dobbeltmoral i forhold til menneskerettigheder for farvede og indbyggerne i de tidligere kolonier.

KULTURELLE MAGTMIDLER

Dyrkede Hollywoodfilm, sport, kunst, popkultur, mode og design.

Dyrkede sport, skak, litteratur, filosofi, ballet.

MILITÆRE MAGTMIDLER

Konventionelle styrker:
Overlegne militærteknologisk set
Stærke flådestyrker
Atomare styrker (bedre):
Atombomber (1945)
Brintbomber (1952)
Interkontinentale missiler
Atomubåde

Konventionelle styrker:
Overlegne i antal - særligt i Europa
Mere effektive efterretningstjenester
Atomare styrker (større og flere):
Atombomber (1949)
Brintbomber (1953)
Interkontinentale missiler
Atomubåde

4 →

DANMARK

**– DET TOTALE FORSVAR
TIL DEN TOTALE KRIG**

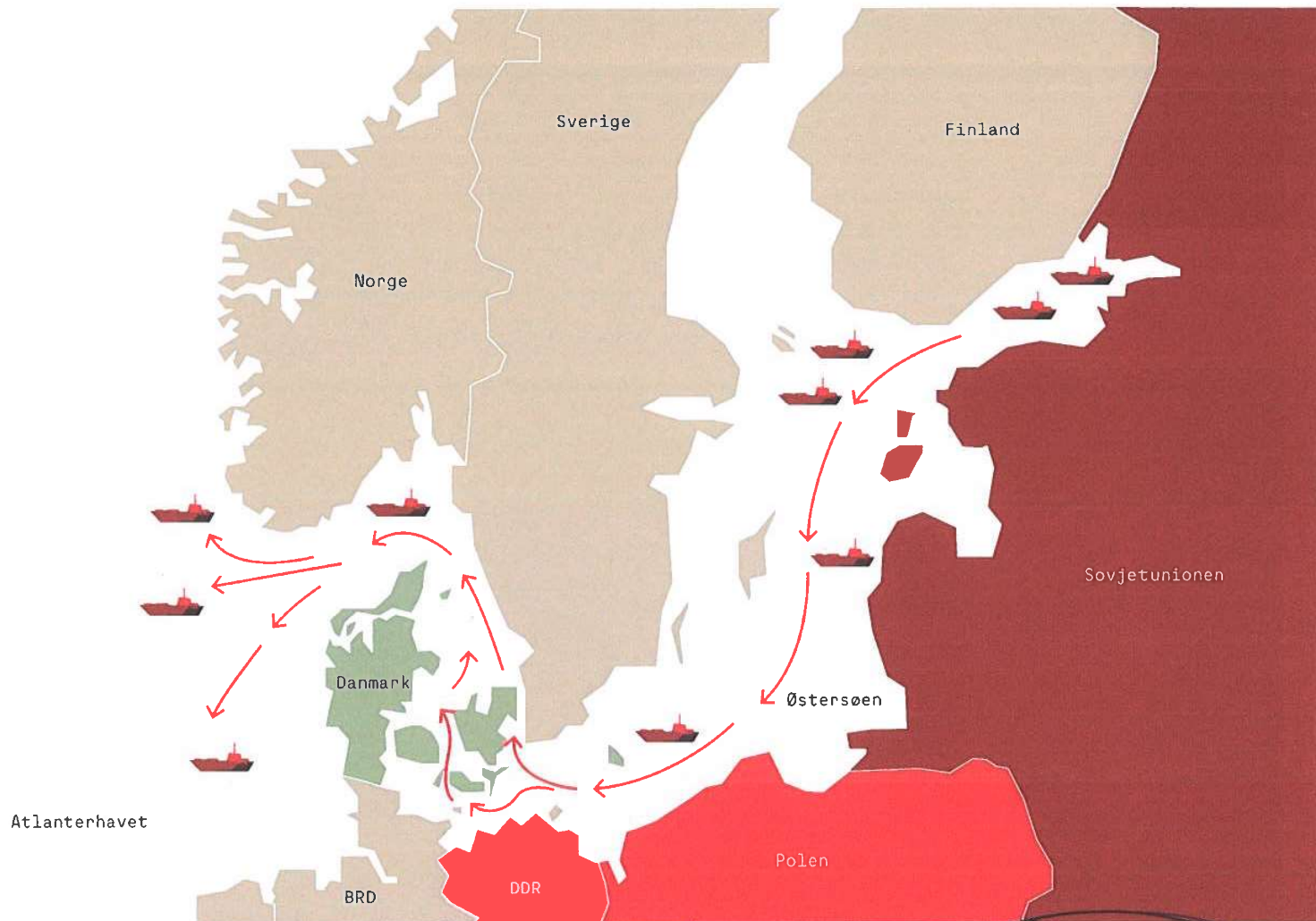
Danmark - det totale forsvar til den totale krig

Efter Tysklands besættelse af Danmark under 2. verdenskrig var det under mottoet "aldrig igen en 9. april" magtpåliggende for befolkningen og alle ledende politikere, at man aldrig mere skulle opleve at være besat af et andet land. Det var tydeligt, at neutralitetspolitikken definitivt var forbi, og Danmark måtte vælge side. Her var USA og Vestblokken det naturlige valg. I 1948 tilsluttede Danmark sig den amerikanske Marshall-plan, og i 1949 meldte man sig ind i NATO og blev derved fuldgældigt medlem af Vestblokken.

Danmarks placering, som en frontlinjestat mod Østblokken og som en prop i Østersøens udløb, gjorde landet til et strategisk vigtigt område for både Sovjetunionen og Vestblokken. Med kontrollen over de indre danske farvande kunne man reelt set hindre adgangen til de eneste sovjetiske havne, der var isfri hele året. Samtidig kunne man lukke af for, at Sovjetunionens store østersøflåde kunne komme ud til verdenshavene.

Det internationale trusselscenarie

Som et naturligt led i det danske NATO-medlemskab organiserede NATO fra 1950 et fælles kommandosystem for forsvaret af Vesteuropa under ledelse af en amerikansk øverstkommanderende. Danmark blev en del af Nordkommandoen sammen med Norge og Slesvig-Holsten. I tilfælde af konflikt skulle det danske forsvar koordineres med Nordkommandoen og NATO-hovedkvarteret i Belgien.

Danmark lå som en prop mellem Østersøen og Atlanterhavet. Hvis Sovjetunionen indledte en krig, ville Sjælland, Fyn og øerne højst sandsynligt blive udsat for angreb, så Sovjetunionens flåde kunne få fri passage ud i verdenshavene.

Sammenlign kortet over Europa på side 6 med et nutidigt kort over Europa. Hvor ligger grænsen til de russisk-kontrollerede områder i dag, og hvilken betydning har dette for Danmark?

SE KORTET PÅ SIDE 6

Hvis Danmark blev angrebet

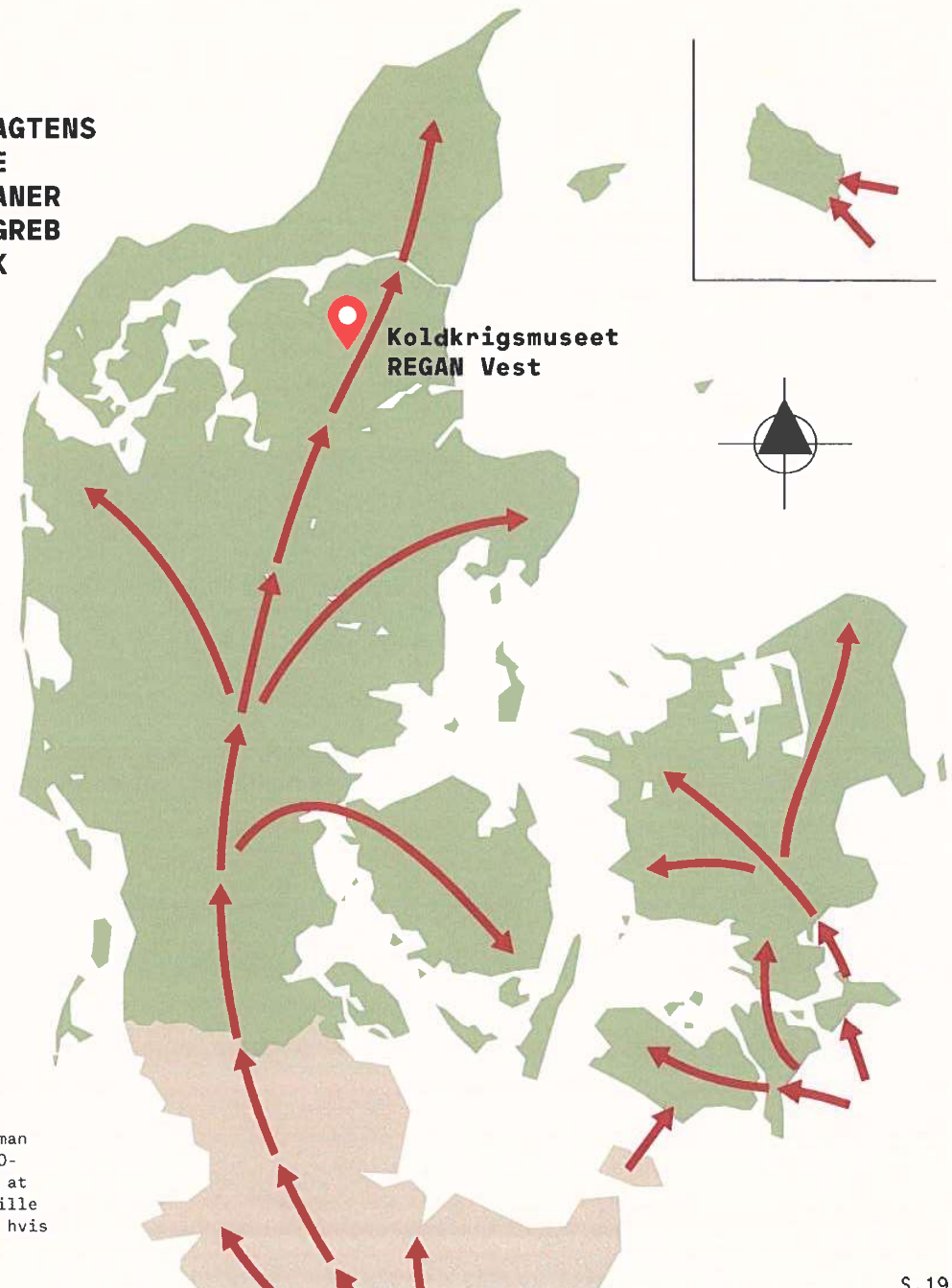
NATO vurderede, at Danmark ville blive en del af kamphandlingerne allerede i den første fase, hvis det kom til en direkte væbnet konflikt mellem Øst- og Vestblokken. Forventningen var, at Danmark ville blive angrebet fra to fronter: Først et lynangreb mod Sjælland og øerne for at få kontrol over Storebælt og Øresund og derefter en landkrig op gennem Jylland, når de nordtyske tropper var blevet nedkæmpet. NATO forudsatte, at der i angrebet på Danmark ville blive brugt et mindre antal taktiske (dvs. små) atombomber, men forventede ikke der ville blive brugt brintbomber.

Erfaringerne fra 2. verdenskrig, hvor krigshandlingerne også havde påvirket civilbefolkningen, skabte sammen med frykten for et atomangrebs omfangsrige ødelæggelser, en forventning hos de danske myndigheder om, at krigen ville blive "total".

Den ville ikke kun ramme militære mål, men også ramme landets infrastruktur, forsyningslinjer og civilbefolkning. Man frygtede ligeledes, at de større danske byer af strategiske årsager kunne blive mål for atomvåben. Derfor søgte myndighederne at skabe de bedst mulige vilkår for befolkningen i tilfælde af atomkrig, selvom man måtte erkende, at man nok ikke kunne redde alle. Et af midlerne blev opbygningen af et totalforsvar, der bedst muligt kunne imødegå de frygtelige konsekvenser af den totale krig.

WARSZAWAPAGTENS FORVENTEDE ANGREBSPLANER VED ET ANGREB PÅ DANMARK

Her ses hvordan man fra dansk og NATO-side forventede, at Warszawapagten ville angribe Danmark, hvis en krig brød ud.

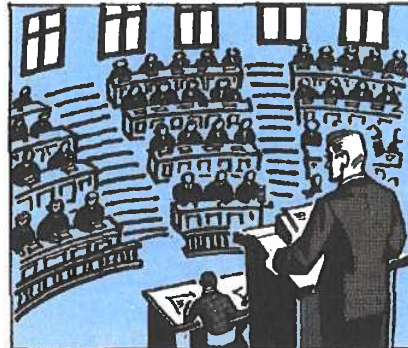

Det danske totalforsvar

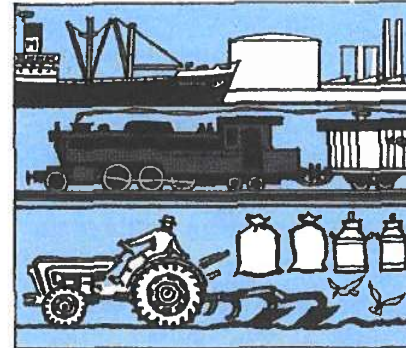
De danske myndigheder definerede i 1977 totalforsvaret som "... en samling af alle fornødne civile og militære kræfter til landets forsvar". Totalforsvaret bestod, udover militæret, af civilforsvaret, politiet og det civile beredskab. Totalforsvaret skulle både stå for det militære og civile forsvar af landet. På den civile side skulle det beskytte civilbefolkningen, men også sørge for at livsvigtige civile institutioner som fx sundhedsvæsenet og jernbanerne fortsat fungerede. Men det skulle også beskytte og opretholde befolkningens tiltro til de demokratiske institutioner, så det liberale folkestyre kunne bestå - også efter en konflikt.

Meget af den planlægning, der blev foretaget inden for totalforsvaret kom aldrig til den danske befolknings kendskab. Dels fordi et offentligt kendskab til planerne ville betyde, at fjenden også fik indsigt i planerne og derved kunne udnytte dem til deres egen fordel. Dels fordi man frygtede, at det ville skabe unødigt bekymring i befolkningen, hvis omfanget af planlægningen blev kendt. Man sendte dog udvalgte informationer ud til borgerne for at forberede dem på det værste tænkelige scenarie.

DANMARKS TOTALFORSVAR

REGERINGEN

DET CIVILE BEREDSKAB

CIVILFORSVARET

POLITIET

DET MILITÆRE FORSVAR

I følge den danske grundlov er det alene regeringen, som kan erklære krig og slutte fred. Derfor er regeringen øveste myndighed for totalforsvaret. Selve totalforsvaret bestod af fire dele:

Det militær forsvar bestod af luftvåbnet, søværnet, hæren og hjemmeværnet. Det militære forsvars hovedopgaver bestod af sikring af de danske farvande og have kontrol med det danske luftrum og mobilisere hæren. Alt sammen i et tætkoordineret NATO-samarbejde for at kunne forsvare dansk territorium, Nordtyskland og Østersøregionen bedst muligt.

Civilforsvarets hovedopgave var beskyttelse af den danske befolkning gennem varsling og beskyttelse, primært vha. beskyttelsesrum, evakuering og redning. Civilforsvaret var en humanitær organisation, der bestod af både værnepligtige og frivillige.

Politiet skulle opretholde ro og orden, forsvare landet mod "indre fjender" og bistå de øvrige dele af totalforsvaret.

Det civile beredskab blev oprettet som følge af brintbombens potentielt samfundsomstyrtende konsekvenser. Både NATO og de danske myndigheder vurderede, at man i tilfælde af atomkonflikt havde brug for en institution, hvis formål var at sikre statens og samfundets opretholdelse. Derudover skulle den imødegå kaos og anarki og sikre demokratiets overlevelse.

Det civile beredskab skulle opretholde myndighedernes funktion. Dette blev i praksis gjort ved at opføre et netværk af bunkeranlæg på kommunal, regionalt og nationalt niveau. REGAN Vest i 1960'erne og REGAN Øst i 1978 var de vigtigste i dette netværk. Fra dette system af bunkeranlæg kunne man koordinere mobilisering af arbejdskraft og materiel, sikre samfundsvigtige produkter (fx fødevarer), sikre økonomiske systemer, udlægge lagre og lave planer for rationering. Derudover skulle man sikre vitale transport- og kommunikationsveje. Desuden skulle man sikre håndtering af ældre og handicappede, sikre basale sundhedsydelse, håndtering af flygtninge osv.

I januar 1962 modtog alle husstande i Danmark en folder med titlen "Hvis Krigen Kommer". Folderen indeholdt både gode råd til, hvordan den enkelte dansker kunne forberede sig på en krig, og anvisninger på, hvordan man skulle opføre sig, hvis krigen brød ud. I forhold til det sidste var det bl.a. vigtigt at bevare roen og undgå panik. Nordjyske Museer.

I 1962 uddelte Statsministeriet folderen, "Hvis krigen kommer", til alle husstande i Danmark i forsøget på at styrke befolkningens tillid til samfundets institutioner, minimere risikoen for anarki og give befolkningen håb om at kunne overleve et atomangreb. En Gallupundersøgelse fra samme år viste, at mange ikke læste folderen, og kun få følte sig mere trygge efter at have læst den.

Overvej fordele og ulemper ved at udsende et Facebook-opslag om, hvad danskerne kan gøre for at overleve et atomangreb.

Se hele folderen **Hvis krigen kommer**.

[Se kildeliste →](#)

5→

DEMOKRATIETS SIDSTE BASTION – REGAN VEST

Demokratiets sidste bastion - REGAN Vest

Regeringsanlæg Vestdanmark - normalt omtalt som REGAN Vest, er en stor atomsikret bunker, der blev opført i årene 1963-68 i Nordjylland. Bunkeren skulle huse regering, embedsmænd og regent i tilfælde af en atomkrig. REGAN Vest skulle fungere som den øverste myndighed i det civile beredskab. Herfra kunne man tage de overordnede beslutninger i en civil undtagelsestilstand, lave nødlovgivning tilpasset den gældende krisesituation og herfra skulle regeringen koordinere deres indsats med de militære myndigheder og NATO.

REGAN VEST

I 1957 anmodede NATO alle medlemslande om at opføre sikrede lokaler til deres regeringer i tilfælde af krig. Regeringsanlæggene skulle sikre, at regeringen kunne fortsætte deres arbejde og lede landet og demokratiet igennem en krigs rædsler.

I Danmark byggede man to sikrede regeringsanlæg; REGAN Vest, som ligger i Nordjylland og REGAN Øst, som ligger i Nordsjælland. REGAN Øst indgår stadig som en del af beredskabet.

1960erne

350

5.500 m²

Regeringsanlæg Vestdanmark blev bygget i årene 1963-1968. Bunkeren er 5.500 m² stor, har 232 rum og der er plads til 350 personer. Regeringen, regenten og centraladministrationen ville optage ca. 250 pladser og driftssektionen ca. 100 pladser.

Bunkeren er bygget ind i en kridtbakke ca. 60 meter under jorden ved Øplev i Rold skov. Når den ligger præcis der, skyldes det flere forhold:

- Der er en solid og stabil kridtundergrund, der beskytter mod tryk, varme og stråling fra atomvåben
- Stedet lå langt fra befolkningstætte områder og vigtige militære mål
- Det lå langt væk fra de dele af Danmark, som forsvaret frygtede ville blive hårdest ramt af en krig

REGAN Vest er konstrueret så atomsikret som det i 1960'erne var muligt at gøre i Danmark. Bunkeren kan ikke klare en fuldtræffer, men kan modstå en bombe af Hiroshimastørrelsen, der rammer tæt på og fjernpåvirkningen (dvs. radioaktivt nedfald) fra langt større bomber.

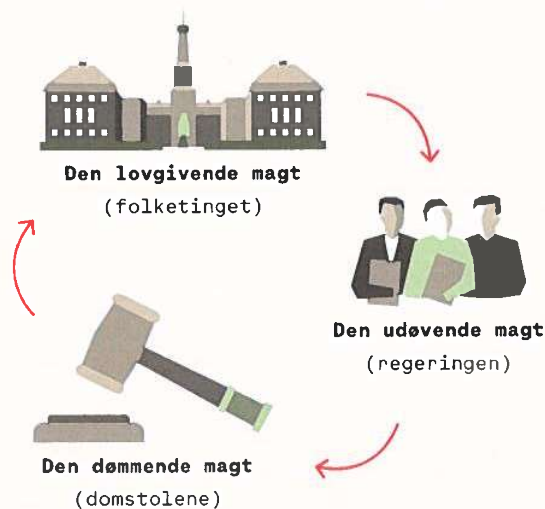
REGAN Vest er selvforsynende med strøm og vand. Desuden havde man lagerbeholdninger af mad, ilt og luftrensemidler, der gjorde, at bunkeren kunne køre "neddykket" og helt uden hjælp fra verden udenfor i op til 10 dage, præcis som en ubåd.

DET DANSKE DEMOKRATI OG DEMOKRATISK PRAKSIS

Det centrale i et moderne repræsentativt demokrati er, at folket vælger nogle repræsentanter til at tage beslutninger på deres vegne, og at folket kan udskifte disse repræsentanter.

Rammen for **det repræsentative demokrati** og udarbejdelse af love og regler i Danmark er **Grundloven**, der lægger klare regler for magtens udøvelse og statsmagtens begrænsninger. Grundloven sikrer individets sikkerhed og frihed over for politiske overgreb.

Statsmagten er opdelt i tre:

De folkevalgte repræsentanter i Folketinget godkender lovene, og de holder øje med, at regeringen og statsapparatet ikke bruger mere magt, end hvad lovene giver dem ret til.

16. nr.	Dato/tidspunkt af	Hændelse	Dokumentation/foranstaltninger
E + 11	RGE VZ	<p>Fejl ved signalanordninger på SVANESØLLEN station i KØBENHAVN skaber meget store vanskeligheder i afdrættiden. De rejsende virker ikke irriteret, men bekymret i alvorlig grad. Der går rygter om sabotage.</p> <p>Plakater på alle 3-togetstationer i STORREKØBENHAVN med tekster, hvori det påtæles, at regeringen er årsag til krigshysteriet. Der forlanges bedre orientering.</p> <p>Løbesedler med samme tekst uddelt i SÆLSINGØ, FREDERIKSBORG, HUNDSEED, HELLINGØ, HILLERØD, FREDERIKSSUND, BIRKERØD, PARUM, ROSKILDE og KØGE.</p> <p>Løbesedler i det indre KØBENHAVN påstår at østere politikere udtale sig om, at KØBENHAVN ikke kan evakueres, såfremt byen bliver A-mål.</p>	

Op gennem den kolde krig afholdt NATO jævnligt øvelser, hvor både de militære og civile dele af alliancen øvede et krigsforløb. Her ses et uddrag fra øvelsen "Wintex 1981", og viser nogle af de hændelser, som Danmark skulle håndtere under et krigsforløb. Rigsarkivet.

Det danske demokrati

Etableringen af REGAN Vest var en direkte konsekvens af den udbredte frygt for atomkrig, som brintbomben udløste. Den står derfor som et monumentalt vidnesbyrd om periodens trusselsbillede og en meget reel frygt for en altødelæggende atomkrig. Den blev regeringens svar på, hvordan man ville kunne redde demokratiet, staten og befolkningen igennem en atomkonflikt med Østblokken. Man var klar over, at det ville kræve ubærlige kompromisser at få Danmark igennem en atomkonflikt. Der ville nemt kunne opstå en række dilemmaer i de opgaver og valg, regeringen ville stå overfor.

Det ville fx være svært at beskytte civilbefolkningen fuldt ud mod direkte og indirekte konsekvenser af et atomangreb og på samme

tid opretholde danskernes tillid til det demokratiske system og de demokratiske værdier. Hvis regeringen så sig nødsaget til at give køb på de demokratiske værdier, ville man så kunne opretholde befolkningens moral og tillid til samfundets institutioner? Var det overhovedet en mulighed at opretholde Danmarks suverænitet og yde troværdig hjælp til vores allierede, mens man beskyttede befolkningen og demokratiet?

Dette ville være reelle dilemmaer, som regeringen og embedsmændene ville stå overfor i tilfælde af et angreb fra Østblokken. Dilemmaet i REGAN Vest er inspireret af virkelige NATO-øvelser, gennemført under den kolde krig. Dilemmaerne afspejler derfor situationer og valg, som man fra NATO forventede, at den danske regering og embedsmændene ville blive stillet overfor.

Det danske demokrati i undtagelsestilstand

Under særligt alvorlige omstændigheder, hvor samfundet og nationens eksistens er truet, vil den udøvende magt (regeringen) kunne erklære nødretstilstand (undtagelsestilstand) og begrænse rettigheder og sætte normale love ud af kraft. Det kan regeringen gøre, hvis man finder det nødvendigt for nationen og samfundets overlevelse. Et sådan indgreb er dog ikke uden omkostninger. Hvis befolkningen ikke finder omstændighederne alvorlige nok, vil det hurtigt kunne opfattes som et angreb på demokratiet og svække befolkningens opbakning til regeringen.

Grundlaget for, at regeringen ville kunne regere landet og vedtage love fra REGAN Vest, findes i Grundlovens §23:

”I særdeles påtrængende tilfælde kan kongen (læs: regeringen), når folketinget ikke kan samles, udstede foreløbige love, der dog ikke må stride mod grundloven og altid straks efter folketingets sammentræden skal forelægges dette til godkendelse eller forkastelse.”

Danmark tilsluttede sig i 1953 Den europæiske menneskerettighedskonvention, hvis artikel 15 gav mulighed for at indføre undtagelsestilstand og nødret og give mulighed for at fravige menneskerettighederne og dele af Grundloven. Det gjaldt dog aldrig vilkårligt drab og tortur.

De danske myndigheder havde en forventning om, at det ville være nødvendigt at erklære nødretstilstand i tilfælde af et krigsudbrud. Derfor var der på forhånd lavet et forslag til en fuldmagslov, der hurtigt kunne vedtages fra REGAN Vest. Loven, der også går under betegnelsen ”Skuffeloven”, var et tillæg til den Lov om civilt beredskab, som blev vedtaget af folketinget i 1959, og som fastsatte retningslinjerne for det civile beredskabsarbejde i fredstid. Men hvor Lov om det civile beredskab var alment kendt, så blev fuldmagsloven aldrig offentliggjort. Selv i dag er fuldmagsloven klassificeret som ”hemmelig”, men i et kort uddrag, fra de overvejelser man havde under udarbejdelsen af loven, står der at:

”Man kan ikke se bort fra, at det kan blive nødvendigt og at det i kraft af den konstitutionelle nødret kan være retmæssigt, at en regering i en krisesituation handler med tilsidesættelse af bestemmelser i landets forfatning. (...)” Her forholder man sig ikke til hvilke bestemmelser, det skulle være.

”Der vil iøvrigt ikke med en lovgivning som den her foreslåede fra folketingets side være taget afstand fra, at det må være en regerings ret og pligt i en nødsituation at træffe foranstaltninger, endog i strid med grundloven, til sikring af landets selvstændighed.”

Uddrag fra ”bemærkninger til fuldmagslov”, 1961, Rigsarkivet

§ Stk. 1. Den personlige frihed er ukrænkelig. Ingen dansk borger kan på grund af sin politiske eller religiøse overbevisning eller sin afstamning underkastes nogen form for frihedsberøvelse.

Uddrag fra Grundloven §71

§ Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde på ny indføres.

Uddrag fra Grundloven §77

Fuldmagsloven var blevet godkendt af et mindre folketingsudvalg, der bestod af 11 repræsentanter fra folketingets partier. Udvalget kommer i overvejelserne om nødloven dog ikke ind på, hvilke dele af grundloven og hvilke rettigheder man skal tilsidesætte i tilfælde af en alvorlig krise. Diskuter hvilke rettigheder og dele af normal demokratisk praksis, som det ville have givet mening at suspendere, hvis Danmark var blevet angrebet af Østblokken.

